

Міністерство освіти і науки України
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра педагогічної та вікової психології

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор з навчальної роботи

проф. Гаврилюк С. В. _____

_____ 2013 р.

ПСИХОЛОГІЯ ПРАЦІ ТА ІНЖЕНЕРНА ПСИХОЛОГІЯ

ПРОГРАМА
нормативної навчальної дисципліни

підготовки бакалавра
напряму 6.030102 «Психологія»

Луцьк – 2013

Програма навчальної дисципліни «Психологія праці та інженерна психологія» для студентів за напрямом підготовки 6.030102 «Психологія»

” ____ ” _____, 20__ р. - ____ с.

Розробники: Коць Михайло Онисимович, доцент кафедри педагогічної та вікової психології, кандидат психологічних наук, доцент

Рецензент: Кульчицька Анна Валеріївна, доцент кафедри загальної та соціальної психології, кандидат психологічних наук, доцент

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри педагогічної та вікової психології

протокол № ____ від ____ . ____ . 20__ р.

Завідувач кафедри: _____ (Гошовський Я. О.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією факультету психології

протокол № ____ від ____ . ____ . 20__ р.

Голова науково-методичної комісії факультету (інституту) _____ (Іванашко О. Є.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою університету

протокол № ____ від ____ . ____ . 20__ р.

Вступ

Програма навчальної дисципліни “Психологія праці та інженерна психологія” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра напряму “Психологія”.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є знання про психологічні особливості праці людини в нормальних і екстремальних умовах, розвиток особистості фахівця, його ціннісно-смысловій сфери.

Міждисциплінарні зв'язки: Психологія особистості, соціальна психологія, психологія управління, вікова психологія

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів:**

1. Психологія праці.
2. Психологічне забезпечення професійної діяльності.
3. Інженерна психологія.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни “Психологія праці та інженерна психологія” є: оволодіння студентами теоретичними знаннями про особливості видів трудової діяльності людини та підготовку її до праці; визначення психологічних аспектів відбору, прийому на роботу і розстановку кадрів; вивчити психологічні проблеми виробничого навчання; засвоїти психологічні аспекти причин виробничого травматизму та ін.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни “Психологія праці та інженерна психологія” є:

1. Психологічний аналіз діяльності фахівців різного профілю (розробка методів і програм аналізу, вивчення конкретних видів діяльності, аналіз помилок, побудова професіограм і психограм діяльності тощо).
2. Розробка класифікаційних схем і побудова класифікацій професій (спеціальностей).
3. Дослідження механізмів регуляції трудової діяльності в нормальних і екстремальних умовах.
4. Дослідження працездатності людини в різних видах і умовах праці і обґрунтування психологічних рекомендацій щодо її підвищення або підтримання на належному рівні.
5. Вивчення особливостей функціональних (психічних) станів суб'єкта діяльності.
6. Вивчення закономірностей взаємозв'язку особливостей особистості і характеристик діяльності.
7. Обґрунтування системи професійного психологічного відбору спеціалістів.
8. Вивчення процесів формування і становлення особистості професіонала

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- основну проблематику психології праці та інженерної психології;
- предмет, об'єкт та основні завдання навчального курсу;
- культурно-історичні основи розвитку психологічних знань про трудову діяльність;

- основні проблеми розвитку людини у праці;
 - психологічні особливості праці в організації;
- ціннісно-сміслові аспекти трудової діяльності.

вміти :

- використовувати методи психології професійної діяльності;
- здійснювати психодіагностику на виробництві;
- забезпечувати успішну трудову адаптацію;
- проводити професійну орієнтацію і профконсультацію;
- застосовувати психологічне вивчення професії (професіографія);
- здійснювати психологічний вплив на підвищення ефективності управління виробничим процесом;
- здійснювати ретроспективну трудову експертизу (вивчення психологічних аспектів причин виробничого травматизму) та ін.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 180 годин / 5 кредитів ECTS

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Психологія праці

Тема 1. Предмет і завдання психології праці

Проблема предмету психології праці. Структура професійної діяльності. Виробниче середовище, предметні і соціальні умови праці. Завдання психології праці. Роль психолога праці на підприємстві. Взаємозв'язок професійних вимог і індивідуально-психологічних особливостей працівника. Професійна придатність, професійний відбір. Категорії «діяльність» і «праця» у психології.

Тема 2. Культурно-історичні основи розвитку знань про працю

Історія зарубіжної соціології і психології праці. Система організації і управління працею Ф. Тейлора. Історія психотехніки. Психотехніка і наукова організація праці. Г. Мюнстерберг, В. Штерн. Основні причини кризи психотехніки. Ідеї пристосування людини до машини. Вивчення особливих станів в екстремальних умовах. Дослідження К. К. Платонова. Сучасний стан досліджень професійної діяльності: психофізіологічні експерименти, системотехнічний напрям, експлуатаційний напрям, педагогічний напрям.

Тема 3. Методи психології праці і структура їх використання.

Емпіричні методи. Метод вивчення документації, метод спостереження, метод опитування, метод вивчення продуктів діяльності, трудовий метод, біографічний метод, виробничий експеримент, метод експертної оцінки (як методи психологічного вивчення професійної діяльності). Методи обробки емпіричних даних. Метод експертної оцінки. Порівняльний аналіз документації. Аналіз помилок. Статистичний і графічний аналізи. Методи інтерпретації дослідних даних.

Тема 4. Психологічні проблеми розвитку людини у праці

Основні етапи розвитку суб'єкта праці. Проблема розвитку професійної самосвідомості. Кризи професійного становлення Фактори криз професійного становлення. Основні фази криз професійного становлення.

Проблема професійних деструкцій. Основні тенденції розвитку професійних деструкцій. Психологічні детермінанти професійних деструкцій. Рівні професійних деструкцій. Шляхи професійної реабілітації.

Тема 5. Психолог-практик як суб'єкт праці

Проблема «моделі спеціаліста» психолога праці. Протипоказання та особистісні риси, бажані для психолога. Основні етапи формування індивідуального стилю психолога. Імідж психолога-професіонала. «Кризи розчарування» і основні етапи розвитку психолога-професіонала.

Змістовий модуль 2. Психологічне забезпечення професійної діяльності

Тема 6. Психологічні питання трудової адаптації і стабілізації робочих кадрів

Трудова адаптація, її сутність і види. Основні суттєві ознаки трудової адаптації. Біологічний, соціальний, психологічний рівні адаптації. Психологічні аспекти трудової адаптації. Роль формальних і неформальних груп у процесі трудової адаптації. Роль темпераменту і характеру у процесі трудової адаптації. Критерії та методи оцінювання адаптації робочих кадрів. Психологічні особливості адаптації осіб зрілого та похилого віку.

Тема 7. Психологічні аспекти підвищення професійної працездатності працівника

Психологічні стани, які зумовлюють працездатність. Фактори та закономірності змін працездатності. Соціально-економічні фактори. Фактори, що зумовлені тривалістю виробничої діяльності. Зміна працездатності в залежності від тривалості виробничої діяльності. Вплив втоми на працездатність. Стани емоційного напруження і працездатність. Стан психологічної готовності до діяльності. Психологічні методи корекції та профілактики несприятливих функціональних станів.

Тема 8. Психологічні питання безпеки праці

Фактори безпеки праці та їхній взаємозв'язок. Вплив виробничого і соціального середовища на безпеку праці. Методи вивчення й аналіз причин нещасних випадків. Схильність до травматизму, до подолання в небезпечній ситуації. Статистичні методи аналізу причин травматизму. Клінічний метод аналізу причин травматизму. Психологічні засоби підвищення безпечної поведінки працівників у професійній діяльності. Відбір і розстановка працівників. Виховна робота і пропаганда в сфері безпеки праці.

Тема 9. Тема. Психологічні основи професійного відбору, підбору, розміщення та атестації кадрів

Психологічні поняття та критерії професійної діяльності. Прогнозування успішності діяльності працівника. Етапи прогнозування успішності діяльності. Формування індивідуального прогнозу успішності діяльності. Вимоги до процедури дослідження професійно значущих якостей. Технології професійного підбору працівників в організаціях. Центри оцінювання працівників.

Тема 10. Психологічні основи професійної освіти

Сутність і основні стратегії професійної освіти. Психолого-педагогічні стратегії професійної освіти. Ідеї політехнічної освіти. Ідеї безперервної та випереджувальної освіти. Студент як суб'єкт навчальної діяльності. Взаємостосунки студента з викладачами і адміністрацією ВНЗ.

Тема 11. Психологічні особливості праці в організації

Поняття організації. Поняття «організаційна культура». Психологія виробничого колективу. Проблеми керівництва й лідерства в організації. Основи кадрового менеджменту. Зв'язок організації із громадськістю (Паблік рилейшнз). Основи організаційного консультування.

Змістовий модуль 3. Інженерна психологія

Тема 12. Предмет і завдання інженерної психології

Теоретико-методологічні основи інженерної психології. Методологічні, психофізіологічні, системотехнічні та експлуатаційні завдання інженерної психології. Методологічні принципи інженерної психології. Основні теоретико-методологічні концепції інженерної психології. Специфіка методів інженерної психології. Організаційні методи. Емпіричні способи одержання нових знань. Прийоми обробки та способи інтерпретації даних. Види моделювання діяльності оператора.

Тема 13. Психологічні особливості професійної діяльності в системі «людини-машина»

Особливості і класифікація систем «людина-машина» (СЛМ). Показники якості СЛМ. Оператор в системі «людина-машина» (СЛМ) і загальна схема його діяльності. Прийняття рішень оператором. Професійні дії і професійні завдання у праці оператора. Помилки у праці оператора. Основи проектування СЛМ. Основи експлуатації СЛМ.

Тема 14. Психологічні особливості професійної діяльності в системі «людини-комп'ютер»

Психологічні особливості системи «людини-комп'ютер». Впровадження комп'ютерних технологій в організаціях. Комп'ютер у діяльності психолога. Комп'ютер як варіант «органопроєкції» людського інтелекту і шляхи збагачення «комп'ютерної метафори».

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: іспит

5. Методи та засоби діагностики успішності навчання

- 1) тестування;
- 2) розв'язування задач;
- 3) опитування;
- 4) самостійна робота.

6. Список джерел

Основна література

1. Баклицький І. Психологія праці : навч. посіб. / І. Баклицький. – Л. : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2004. – 511 с.
2. Бандурка А. М. Психология управления : учеб. пособ. для высш. учеб. заведений / А. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Е. В. Землянская. – Х. : ООО “Фортуна-пресс”, 1998. – 464 с.
3. Боровский А. Б. Система методов профессиональной ориентации. Кн. 1. Основы профессиональной ориентации : учеб.-метод. пособ. / А. Б. Боровский, Т. М. Потапенко, Г. В. Щекин. – К. : МЗУУП, 1993. – 164 с.

4. Боровский А. Б. Система методов профессиональной ориентации. Кн. 2. Методики профориентационной работы (приложения) : учеб.-метод. пособ. / А. Б. Боровский, Т. М. Потапенко, Г. В. Щекин. – К. : МЗУУП, 1993. – 164 с.
5. Данчева О.В. Практична психологія в економіці та бізнесі : навч. посіб. / О. В. Данчева, Ю. В. Швалб. – К. : Лібра, 1998. – 270 с.
6. Економічна психологія : навч. посіб. / Ложкін Г. В., Комаровська В.Л., Воленюк Н.Ю. – 3-тє вид. – К. : Професіонал, 2008. – 464 с.
6. Зеер Э. Ф. Психология профессий : учеб. пособ. для студ. вузов / Э. Ф. Зеер. – М. : Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003. – 336 с.
7. Иванова Е. М. Основы психологического изучения профессиональной деятельности : учеб. пособ. / Е. М. Иванова. – М.: Изд-во МГУ, 1987. – 208 с.
8. Климов Е.А. Введение в психологию труда : учеб. для вузов / Е. А. Климов. – М. : Культура и спорт, ЮНИТИ, 1998. – 350 с.
9. Корольчук М.С. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних і екстремальних умовах : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 580 с.
10. Корольчук М.С. Теорія і практика професійного психологічного відбору : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 536 с.
11. Коць М. О. Психологія праці та інженерна психологія: навч.-метод. посіб. для студ. вищ. нав. закл. / М. О. Коць. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2010. – 138 с.
12. Коць М. О. Профорієнтація та профдобр : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. О. Коць. – Луцьк : «Вісник+К», 2012. 136 с.
13. Крайнюк В. М. Психологія стресостійкості особистості : монографія / В. М. Крайнюк. – К. : Нікацентр, 2007. – 432 с.
14. Крушельницька Я. В. Фізіологія і психологія праці : навч. посіб. / Я. В. Крушельницька. – К. : КНЕУ, 2000. – 232 с.
15. Лозниця В.С. Психологія менеджменту : навч. посіб. / В. С. Лозниця. – К. : КНЕУ, 1997. – 248 с.
16. Лукашевич Н. П. Психология труда : учеб.-метод. пособ. / Под ред. Н. П. Лукашевича / Н. П. Лукашевич, И. В. Сингаевская, Е. И. Бондарчук. – К. : МАУП, 1997. – 104 с.
17. Малхазов О. Р. Психологія праці : навчальний посібник / О. Р. Малхазов. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 208 с.

18. Практикум по психологии профессиональной деятельности и менеджмента : учеб. пособие, 2-е изд. / Под ред. Г. С. Никифорова, М. А. Дмитриевой, В. М. Снеткова. – СПб. : Изд-во С.-Петербургского университета, 2001. – 240 с.

19. Пряжников Н. С. Психология труда и человеческого достоинства : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / Н. С. Пряжников, Е. Ю. Пряжникова. – М.: Изд. центр “Академия”, 2001. – 480 с.

20. Психологія праці : навч. посіб. / Ложкін Г. В, Волянюк Н. Ю., Солтик О. О. ; за заг. ред. Г. В. Ложкіна. – Хмельницький : ХНУ, 2013. – 191 с.

21. Толочек В. А. Современная психология труда : учеб. пособ. / В. А. Толочек. – СПб. : Питер, 2005. – 479 с.

Додаткова література

22. Балинт И. Психология безопасности труда : учеб. пособ. / И. Балинт, М. Мурани. – М. : Политиздат, 1968. – 208 с.

22. Бондарчук О. І. Формування психологічної компетентності керівників освітніх організацій в умовах післядипломної педагогічної освіти : наук.-метод. посіб. / [О.І. Бондарчук, Л.М. Карамушка, О.В. Брюховецька та ін. ; за наук. ред. О.І. Бондарчук]. – Розділ 2, підрозділ 2.4. – К. : Наук. світ, 2012. – 190 с.

23. Вітте М. К. Психофізіологічні та естетичні основи НОП : навч. посіб. / М. К. Вітте, І. М. Назимов. – К. : Наукова думка, 1970. – 71 с.

24. Гильбух Ю. З. Психология трудового воспитания школьников: учеб. пособ. / Ю. З. Гильбух, Е. П. Верещак. – К. : Рад. шк., 1987. – 255 с.

25. Гильбух Ю.З. Тренировочные устройства в профессиональном обучении : учеб. пособ. / Ю. З. Гильбух. – К. : Наукова думка, 1979. – 235 с.

26. Горбов Ф. Д. Психоневрологические аспекты труда операторов : учеб. пособ. / Ф. Д. Горбов, В. И. Лебедев. – М. : Наука, 1975. – 221 с.

27. Зайверт Л. Ваше время – в ваших руках: Пер. с нем. / Авт. предисловие В. М. Шмель / Л. Зайверт. – М. : Экономика, 1990. – 232 с.

29. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения : учеб. пособ. / Е. А. Климов. – Ростов-на-Дону: Изд-во “Феникс”, 1996. – 512 с.

30. Котелова Ю.В. Очерки по психологии труда: учеб. пособ. / Под ред. Е. М. Ивановой / Ю. В. Котелова. – М. : Изд-во МГУ, 1986. – 119 с.

31. Лушин П.В. Екологічна допомога особистості в перехідний період: екофасилітації [Текст]: Монографія / Лушин П.В. – Київ, 2013. – 296 с. – (Серія «Жива книга»; Т.2).

32. Психология профессиональной деятельности. 2-изд. / Н. Самоукина. – СПб. : Питер, 2003. – 224 с.

33. Психологія здоров'я людини / Ложкін Г. В, Коцан І. Я., Мушкевич М. І. ; ред. І. Я. Коцана. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – 352 с.

34. Психологія: терміни, поняття, визначення : словник-довідник / Георгій Володимирович Ложкін, Ігор Ярославович Коцан, Валерій Анатолійович Бараннік, Василь Васильович Подляшаник ; за заг. ред. Г. В. Ложкіна. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – 188 с.

35. Практикум по экспериментальной и прикладной психологии: учеб. пособ. / Л. И. Вансовская, В. К. Гайда, В. К. Горбачевский. и др.; под ред. А. А. Крылова. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1990. – 272 с.

35. Сорокин П. А. Общедоступный учебник социологии. Статьи разных лет / П. А. Сорокин. – М. : Наука, 1994. –333 с.

36. Чаусова Т. В. Формування професійної позиції майбутніх психологів у процесі навчання / Т. В. Чаусова // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр. : у 2-х ч. / Ун-т меседж. Освіти НАПН України ; редкол. : О.Л. Ануфрієва [та ін.]. – К., 2005. – Вип. 9 (22) / голов. Ред. В.В.Олійник. – К. : АТОПОЛ, 2013. – Ч. 2. – С. 74–80.